

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΗΣ. ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΜΙΑΣ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

ΙΔΡΥΜΑ ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΑΡΟΥΧΗ

ΓΙΑ ΝΑ ΚΑΤΑΛΑΒΕΙ ΚΑΝΕΙΣ ΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΜΟΥ, πρέπει να καταλάβει πρώτα απ' όλα ότι είμαι ερευνητής με μεγάλη περιέργεια που ενθουσιάζεται κάθε τόσο απ' τις ανακαλύψεις του για μια στιγμή και ύστερα απογοητευμένος ψάχνει αλλού.

Θα ρωτήσει κανείς, τι ψάχνω. Από μικρό παιδί ήθελα να μάθω τι είναι η ζωγραφική που με τραβούσε τόσο. Πώς γίνεται και πώς την μαθαίνει κανείς.

Για να μάθω τα μυστικά της έχασα την πρωταρχική έλξη που εξασκούσε επάνω μου, για να δημιουργήσω αρχίζοντας από το μηδέν μια νέα έλξη γι' αυτή.

Ήμουν και έμεινα ένας ερευνητής και ένας μαθητής, νομίζω όχι πάντα πολύ επιμελής.

Ένα άλλο πράγμα που έψαξα με πάθος να γνωρίσω ήταν η Ελλάδα· με έρωτα ή με κυνισμό και με πολλή καχυποψία έψαξα για να μάθω τι σημαίνει αυτό το φημισμένο όνομα. Υπήρξα γενικά η κακή πίστη μίας φτηνής πατριδοκαπηλείας και ενός τεχνητού εθνικισμού. Κατάλαβα πως η Ελλάς είναι περίπου σαν κάτι παλιά έργα ζωγραφικής που οι πονηροί έμποροι της βάζουν μια ψεύτικη υπογραφή ενός κατώτερου ζωγράφου απ' αυτόν που την ζωγράφισε. Μια παραβολή είναι αυτό. Η Ελλάς είναι αυτό. Η Ελλάς είναι εκείνο. Προσπάθησα να την αφήσω να μιλήσει μόνη της, για να μάθω την αλήθεια.

Δάσκαλοί μου ήταν ο Παρθένης, ο Κόντογλου, ο Πικιώνης· δάσκαλοι υπό την ευρύτερη σημασία ο Παπαδιαμάντης, ο Σολωμός και ο Κάλβος, ο Χαλεπάς και ο Καβάφης.

Όλοι αυτοί ήταν πληροφοριοδότες, παρά τη μεγάλη τους δόξα, ισάξιοι των ανωύμων και ταπεινών που μου έμαθαν τα πιο πολλά. [...]

Μίλησα για ψάξιμο και για πειράματα αλλά δεν μίλησα και για μια άλλη εργασία που έχω κάνει στη ζωή μου και που κάνω ακόμα, που είναι ίσως η πιο σημαντική. Η συνεχής ανάκριση που κάνω στον εαυτό μου όχι πάντα τέλεια, για να μάθω ποιος είμαι, ελπίζοντας ότι θα φτάσω σε μια ευτυχία πιο σταθερή αν το βρω αυτό. Περιτοχιζόμενος από πολλούς ανθρώπους που έχουν βασίσει τη ζωή τους σε μια τέτοια στάση απέναντί της, που συνοψίζεται με τις λέξεις δήλωση, δίπλωμα, αξιοποίηση, διορισμός, η ζωή μου ήταν δύσκολη και όχι πολύ ευτυχισμένη.

Δίπλα σε τόσους υπερεπαγγελματίες (πιο πολύ marketing από εμπόρευμα) σκέπτομαι ότι θα φαντάζω σαν ένας απληροφόρητος ερασιτέχνης.

Όλα αυτά που έκανα για τη μάθηση είναι απαραίτητα και δύσκολα, μα το δικαίωμα να τολμάς να είσαι καλλιτέχνης στο δίνει ο σεβασμός και ο θαυμασμός σου χωρίς όρια της ζωής.

Η ζωή που είναι τόσο θαυμαστό πράγμα ώστε η τιμή της να είναι το μυστήριο του θανάτου.

φωτογραφία © Γιώργος Τουρκοβασιλης

G. Galan '74

Η έκδοση αποτελεί τον συνολικό κατάλογο της ομότιτλης έκθεσης που παρουσιάστηκε στο Μουσείο Μπενάκη (Κτίριο οδού Πειραιώς 138), σε δύο μέρη: Μέρος Α' (17 Οκτωβρίου 2013 – 27 Ιουλίου 2014) και Μέρος Β' (16 Δεκεμβρίου 2016 – 26 Φεβρουαρίου 2017).

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Νίκη Γρυπάρη

με τη συνεργασία της Λίλης Πεζανού

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Δημήτρης Αρβανιτάκης

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Εριφύλη Αράπογλου – ενARTE

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

Τυπογραφείο Γ. Κωστόπουλος

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

Μάντης Ι. & Υιοι ΕΕ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΕΡΓΩΝ ΚΑΙ

ΠΟΡΤΡΑΙΤΩΝ ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΑΡΟΥΧΗ

Λεωνίδα Κουργιαντάκης

Εύα Νταραρά

Βασίλης Σκοπελίτης

Στέλιος Σκοπελίτης

Γιώργος Τουρκοβασίλης

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Σπουδή για μάτι, δεκαετία '60.

Νερομπογιά σε χαρτί. Ιδιωτική συλλογή.

ISBN 978-960-476-210-1

© έκδοσης 2017 Μουσείο Μπενάκη

© κειμένων και έργων του Γιάννη Τσαρούχη
Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

Κουμπάρη 1, 106 74 Αθήνα

T. 210 3671000

www.benaki.gr

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ

Μουσείο Μπενάκη, Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Νίκη Γρυπάρη

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Λίλη Πεζανού

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΥΛΙΚΟΥ ΚΑΙ

ΕΡΓΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΑΡΟΥΧΗ

Βιολέττα Κορωναίου

Βασιλική Τζούτη

Έμιλυ-Τσαρούχη Herdman

Μαρίνα Γερούλάνου

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ

Μαρία Σαρρή

ΧΟΡΗΓΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Μαρία Θρουβάλα

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

Ντόρα Πικιώνη

ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ & ΑΝΑΡΤΗΣΗ ΕΡΓΩΝ

Μουσείο Μπενάκη – Τμήμα Συντήρησης

Χάρτινων Έργων

Μουσείο Μπενάκη – Τμήμα Συντήρησης

Ζωγραφικών Έργων

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Αναστασία Καραμάνη

Μελίνα Τόπακα

Έμιλυ-Τσαρούχη Herdman

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Βασιλική Τζούτη

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Νικολέττα Μέντη

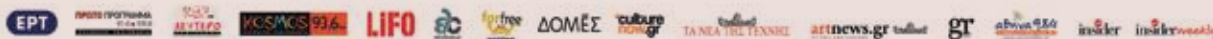
ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΥΠΟΥ

Ξανθοπούλου & Συνεργάτες

Η ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΜΕ
ΤΗΝ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΧΟΡΗΓΙΑ ΤΗΣ ALPHA BANK

ΜΟΝΙΜΟΙ ΧΟΡΗΓΟΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

Απαγορεύεται η ολική ή μερική ανατύπωση, αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του κειμένου ή της εικονογράφησης του βιβλίου χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη.
Full or partial reproduction, republication or reproduction of texts or illustrations from the book is not allowed without the written permission of the publisher.

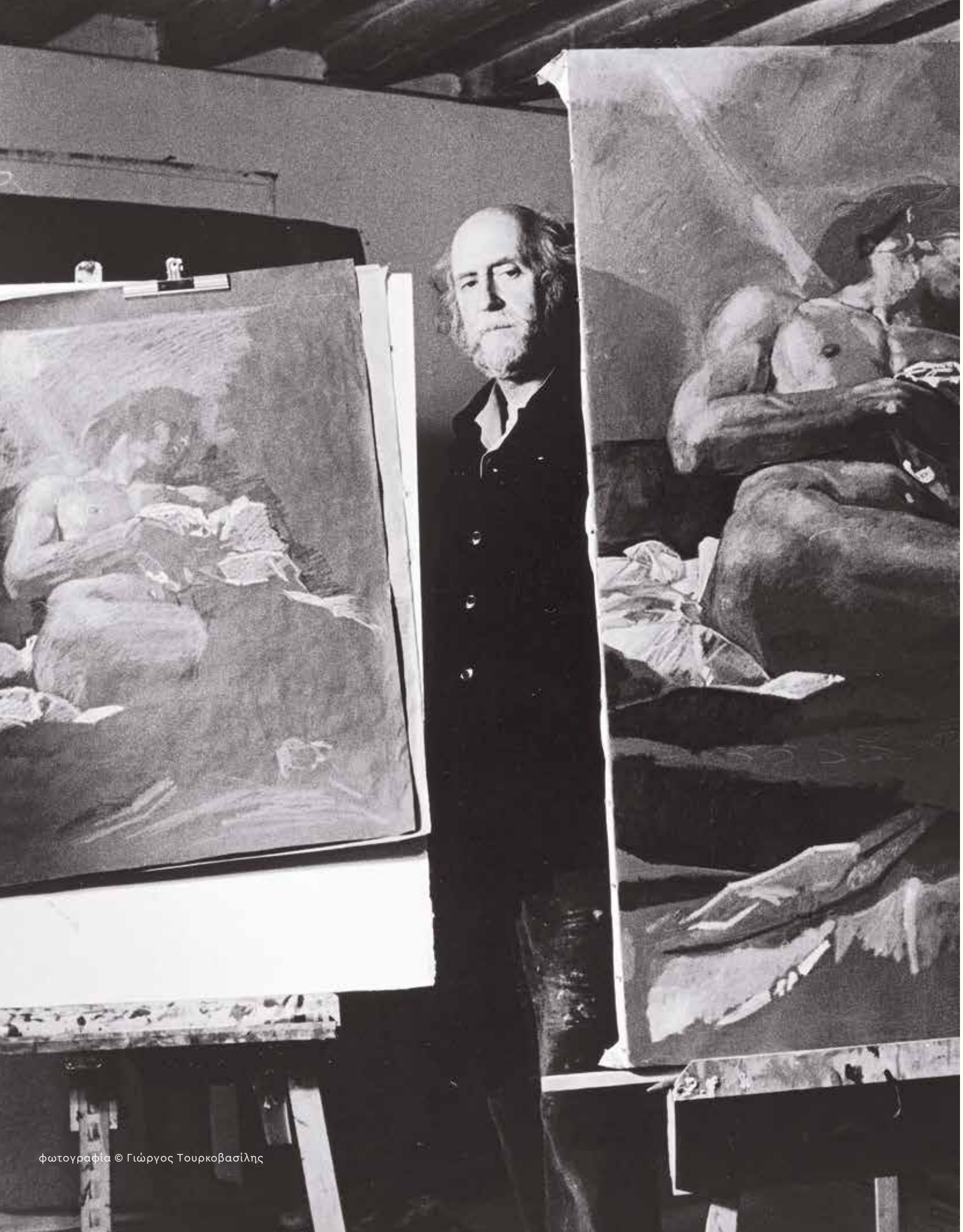
ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΗΣ
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ
ΜΙΑΣ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

ΙΔΡΥΜΑ ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΑΡΟΥΧΗ

Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ και του Ιδρύματος Γιάννη Τσαρούχη έχει ξεκινήσει πριν καλά-καλά γεννηθούν οι σημερινοί τους συντελεστές. Όσο περνούσαν τα χρόνια η σχέση αυτή γινόταν όλο και πιο στενή, όλο και πιο ζεστή, πιο φιλική. Σήμερα πια είμαστε σαν μία οικογένεια.

Το Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη φιλοξενείται και στηρίζεται από το Μουσείο Μπενάκη εδώ και αρκετά χρόνια. Παρά τις σημερινές δυσκολίες που όλοι βιώνουμε, και που ελπίζουμε ότι θα ξεπεράσουμε αργά ή γρήγορα, η κοινή μας δραστηριότητα έχει κρατηθεί ζωντανή με την παρουσίαση πολλών, εξαιρετικών εκθέσεων του έργου του Γιάννη Τσαρούχη στο κτήριο της οδού Πειραιώς.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τη Νίκη Γρυπάρη, την Πρόεδρο του Ιδρύματος Γιάννη Τσαρούχη, στην οποία οφείλεται κατά κύριο λόγο η δραστηριότητα αυτή. Για την εμπιστοσύνη της στο Μουσείο Μπενάκη, για τη δουλειά που έχει απαιτήσει η επιμέλεια όλων των εκθέσεων και κυρίως για την επιμονή της στη συνεχή παρουσίαση του τόσο σημαντικού έργου του Γιάννη Τσαρούχη. Θέλω όμως να ευχαριστήσω και τους συνεργάτες του Μουσείου Μπενάκη για τη δική τους, σημαντική συμβολή, στην πραγματοποίηση όλων αυτών των εκθέσεων, καθώς και στην έκδοση των συνοδευτικών τους βιβλίων.

Θέλω ακόμα να ευχαριστήσω ολόθερμα την Alpha Bank, τον πιο πιστό υποστηρικτή του Μουσείου Μπενάκη και των εκθεσιακών του προγραμμάτων εδώ και πάρα πολλά χρόνια.

Και μου είναι αδύνατο, με την ευκαιρία αυτού του χαιρετισμού, να μην θυμηθώ ότι η στενή σχέση του Μουσείου Μπενάκη τόσο με τον Γιάννη Τσαρούχη και το Ίδρυμά του όσο και με την Alpha Bank και τον Γιάννη Κωστόπουλο ξεκίνησαν και οφείλονται, κατά ένα πολύ μεγάλο ποσοστό, στην Ειρήνη Καλλιγά.

Αιμιλία Γερολάνου
Πρόεδρος της Διοικητικής Επιτροπής

Η ALPHA BANK ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ συνδέονται ουσιαστικά και δημιουργικά, επί σειρά ετών. Οι δύο φορείς έχουν μία κοινή πορεία, η οποία βασίζεται στην αλληλοϋποστήριξη, τις αποτελεσματικές συνεργασίες και την αμοιβαία εμπιστοσύνη.

Επιπλέον, μεταξύ της Alpha Bank και του Γιάννη Τσαρούχη αναπτύχθηκε μία σχέση που διήρκεσε περισσότερο από τέσσερις δεκαετίες. Το 1966, ο ζωγράφος δημιούργησε τον πίνακα *Η πλατεία της 23^{ης} Μαρτίου στην Καλαμάτα*, κατόπιν παραγγελίας της τότε Τραπέζης Εμπορικής Πίστεως, ο οποίος απεικόνιζε το πρώτο τραπεζικό Κατάστημα, στις παρυφές της κεντρικής αυτής πλατείας, όπου βρίσκεται έως και σήμερα.

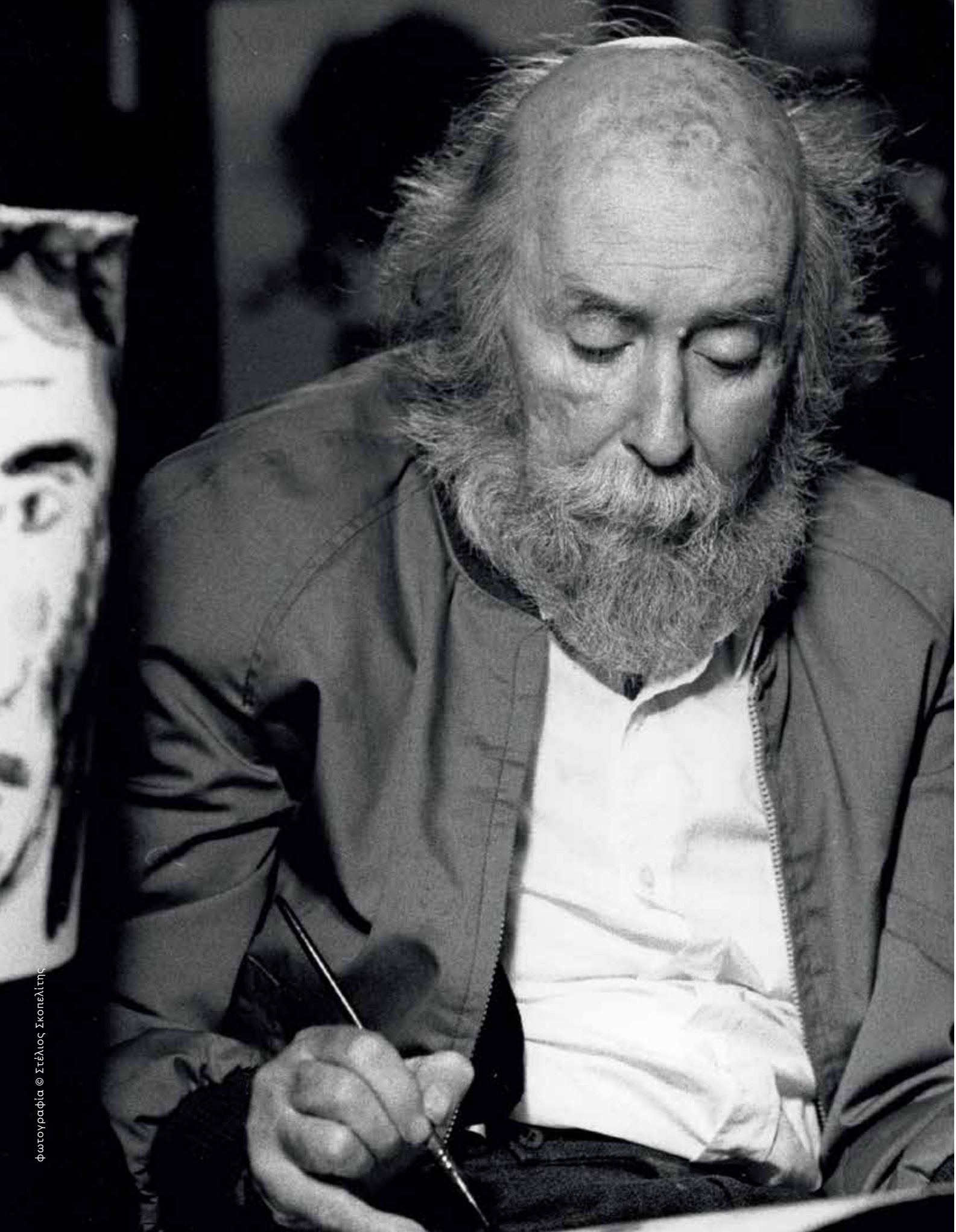
Το 1967, ο Τσαρούχης ζωγράφισε και το Κεντρικό Κατάστημα της Τραπέζης επί της οδού Σταδίου, διατηρώντας την ίδια αίσθηση και τόνους ανάλογους με την προηγούμενη δουλειά του, συνεπής στην απόδοση μίας ιδιαίτερης, απόκοσμης ατμόσφαιρας.

Στο πλαίσιο αυτό, η Alpha Bank με χαρά ανέλαβε τη χορηγία της εκθέσεως «Γιάννης Τσαρούχης. Εικονογράφηση μιας αυτοβιογραφίας», η οποία οργανώθηκε για να παρουσιασθεί σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος, που αφορούσε στην περίοδο από το 1910 έως το 1940, παρουσιάστηκε στο Μουσείο Μπενάκη από τον Οκτώβριο 2013 έως τον Ιούλιο 2014, ενώ το δεύτερο μέρος (1940 - 1989) από τον Δεκέμβριο 2016 έως τον Φεβρουάριο 2017.

Η Έκθεση περιελάμβανε αρκετό αδημοσίευτο υλικό, κυρίως από το αρχείο του Ιδρύματος Γιάννη Τσαρούχη, υλικό το οποίο εναρμονίστηκε πλήρως με το ιδιαίτερο σύμπαν του καλλιτέχνη και μαζί με τα υπόλοιπα εκθέματα σκιαγράφησε την προσωπικότητά του από το 1910 έως το 1989.

Η επιλογή του Μουσείου Μπενάκη να αφιερώσει στον Γιάννη Τσαρούχη μία Έκθεση, της οποίας και οι δύο ενότητες ήταν αποκαλυπτικές σε κάθε τους ανάγνωση, μας προσέφερε την ευκαιρία να προσεγγίσουμε και να εξερευνήσουμε κάποια από τα μεγάλα από κάθε άποψη έργα του, αριστουργήματα που ενισχύουν τη νεοελληνική ζωγραφική.

ALPHA BANK

Π ΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΑ ΑΠΟ ΚΟΝΤΑ, για πολλά χρόνια, τη ζωή και το έργο του Γιάννη Τσαρούχη. Η ερμηνεία της καλλιτεχνικής του πορείας με βασικά εργαλεία τα κείμενά του, τις αυτοβιογραφικές του σημειώσεις, τις προφορικές του διηγήσεις και βέβαια τα ίδια τα έργα του, με ενδιέφερε πάντοτε και με διδάσκει ακόμα.

Η έκθεση «Γιάννης Τσαρούχης. Εικονογράφηση μιας αυτοβιογραφίας» αποτελεί την πρώτη, συνολική παρουσίαση του έργου του από τη σκοπιά αυτή.

Η πληθώρα του υλικού οδήγησε στην επιλογή της διοργάνωσης δύο διαδοχικών εκθέσεων. Η πρώτη ακολουθούσε βήμα-βήμα τη ζωή του Γιάννη Τσαρούχη, από το 1910, τη χρονιά της γέννησής του, μέχρι το 1940 πριν από τον πόλεμο, χρονιά που σηματοδοτεί και μια τεχνοτροπική στροφή στη ζωγραφική του, ύστερα από την αντιγραφή του μωσαϊκού της Μέδουσας στο Αρχαιολογικό Μουσείο. Η δεύτερη παρουσίαζε τον Γιάννη Τσαρούχη στο Αλβανικό Μέτωπο, την οπισθοχώρηση και την Κατοχή, και μετά, στις επόμενες δεκαετίες, μέχρι το 1989 που έφυγε από τη ζωή. Φωτίζονταν έτσι οι μετακινήσεις του, τα σπίτια που έμενε, η αυτοεξορία του στο Παρίσι και όλος ο προβληματισμός και η καλλιτεχνική του παραγωγή, μέσα από αποσπάσματα κειμένων του ίδιου, που μας βοηθούν να γνωρίσουμε και να κατανοήσουμε τόσο τη δουλειά του όσο και τον τρόπο σκέψης του.

Θέλω να ευχαριστήσω προσωπικά και εκ μέρους του Δ.Σ. του Ιδρύματος Γιάννη Τσαρούχη όλους όσους βοήθησαν στη πραγματοποίηση των εκθέσεων και της έκδοσης και κυρίως την ALPHA BANK, που στάθηκε αρωγός για άλλη μια φορά στις εκθεσιακές εκδηλώσεις και στην έκδοση αυτού του καταλόγου, και όλως ιδιαιτέρως την Ειρήνη Οράτη.

Να ευχαριστήσω επίσης τον Δήμο Αθηναίων και τον Ο.Π.Α.Ν.Δ.Α. για τη συνεργασία τους στην πραγματοποίηση της δεύτερης έκθεσης.

Θερμές ευχαριστίες οφείλονται στην Εθνική Πινακοθήκη & Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου και στο Μουσείο Πάνου Αραβαντινού, καθώς και στους συλλέκτες για τον πρόθυμο δανεισμό έργων· στους σκηνοθέτες Φώτο Λαμπρινό και Δημήτρη Βερνίκο για την άδειά τους να παρουσιαστεί στις εκθέσεις υλικό από τις ταινίες τους· στην ΕΡΤ, στο Θέατρο Τέχνης και τον Δημήτρη Τσίτουρα για την παραχώρηση αρχαιακού υλικού· στον Διονύση Φωτόπουλο για τις πάντοτε εύστοχες προτάσεις και παρεμβάσεις που ενίσχυσαν το περιεχόμενο των εκθέσεων· στη σκηνογράφο Λίλη Πεζανού για τον σχεδιασμό της παρουσίασης, αλλά κυρίως για την πολύτιμη υποστήριξή της σε όλη την πορεία του εγχειρήματος· στους φωτογράφους Στέλιο Σκοπελίτη και Γιώργο Τουρκοβασίλη, καθώς και τον Λεωνίδα Εμπειρικό για την παραχώρηση του φωτογραφικού υλικού· στη Samsung Electronics Hellas για την προμήθεια όλου του τεχνολογικού εξοπλισμού· στην εφημερίδα *Η Καθημερινή* για την προβολή των εκθέσεων· στον Νίκο Πασχαλίδη και στις εταιρείες Karavias Art Insurance, MoveArt και Δειπνοσοφιστήριο για τη θερμή τους συμβολή.

Θέλω ακόμα να εκφράσω τις πιο ειλικρινείς μου ευχαριστίες σε όλους τους συνεργάτες του Μουσείου Μπενάκη και του Ιδρύματος Γιάννη Τσαρούχη για τη συνολική τους συμβολή, στην Εριφύλη Αράπογλου για την εξαιρετική συνεργασία και το καλαισθητό αποτέλεσμα, καθώς και στους Γιώργο και Κώστα Κωστόπουλο για την εκτύπωση του καταλόγου.

Τέλος, να εκφράσω για μια ακόμα φορά τις θερμές ευχαριστίες στο Μουσείο Μπενάκη για τη συνεχή και έμπρακτη συμπαράστασή του, χάρη στην οποία το Ίδρυμα συνεχίζει το έργο του.

Νίκη Γρουπάρη
Πρόεδρος Ιδρύματος Γιάννη Τσαρούχη

Γιάννης Τσαρούχης: ο Αδιαίρετος Λόγος

ΚΟΙΤΑΖΟΝΤΑΣ ΠΙΣΩ, μετράμε το βάρος των λόγων, των σκέψεων και των κρίσεών μας. Ο χρόνος είναι το μέτρο – για όλα. Καθώς, λοιπόν, στάζει πίσω μας ο χρόνος, μπορούμε και πάλι να το πούμε, με όλο και μεγαλύτερη ασφάλεια. Ο Γιάννης Τσαρούχης υπήρξε κάτι περισσότερο από μία εμβληματική μορφή του ελληνικού εικοστού αιώνα: υπήρξε ένας κορυφαίος εθνικός ευεργέτης του πνεύματος, ένας αγαθός, μαζί και ειρωνικός ελεήμων της πραγματικότητας.

Αν είναι σωστή η θέση που διατύπωσε ένας σπουδαίος άνθρωπος, ότι το ύφος δεν είναι υπόθεση τεχνικής, αλλά οπτικής του κόσμου, αυτή βρίσκει στον Τσαρούχη μία από τις πιο εφραστικές της εφαρμογές. Κι αυτό, γιατί ο ίδιος αποφάσισε να «καθαρίσει» το βλέμα του από τα τετραγωνισμένα μαθήματα της γνώσης και της θεωρίας και να προσπαθήσει να δει τον κόσμο από την αρχή. Η πραγματικότητα είναι εδώ, αλλά περιμένει το μάτι του ανθρώπου για να υπάρξει: ειδάλλως παραμένει ύλη σκοτεινή, άμορφη, που στην ελληνική γλώσσα θα πει *άσχημη*. *Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστίν τε καὶ εἶναι*, όπως είπε ο αρχαίος σοφός, σκαλίζοντας μία από τις πιο μυστηριώδεις φράσεις της ανθρώπινης ιστορίας.

Είναι μαθητής και θιασώτης αυτής της θέσης ο Γιάννης Τσαρούχης, γι' αυτό κατόρθωσε μέσα από την τέχνη του να συγκροτήσει έναν κόσμο, έναν κόσμο ολοκληρωμένο, διακριτό, γλωσσικά αυθύπαρκτο.

Σαν το μικρό παιδί στον πίνακα του Νταλί, που σηκώνει την επιφάνεια της πραγματικότητας για να ανακαλύψει το *ουσιώδες*, έτσι περπάτησε μέσα στην πραγματική ζωή ο Τσαρούχης. Τίποτα δεν του ήταν ξένο: η αγωνιώδης μελέτη του παλμού του γυμνού σώματος είχε την ίδια βαρύτητα με τη λάμψη του ήλιου στο φτερό της πεταλούδας, η λαϊκή τέχνη ήταν γι' αυτόν στο ίδιο αξιολογικό επίπεδο με τον αρχαίο ελληνικό μεταφυσικό ρεαλισμό του κάλους και το περιρρέον πένθος του Εμφυλίου είχε την ίδια αξία με το τραχύ φως του Καραβάτζιο. Τίποτα δεν του ήταν ξένο, γιατί επιχείρησε να ξαναδεί ο ίδιος τον κόσμο, να τον κατανοήσει μέσα από τις διαστάσεις του δικού του ματιού. Όταν για πρώτη φορά δοκίμασε να ζωγραφίσει γυμνό εκ του φυσικού, τα παράτησε, λέει, γιατί κατάλαβε ότι *δεν έβλεπε* στ' αλήθεια το σώμα που είχε μπροστά του, αλλά *θυμόταν* εκείνα που ήξερε, από τη θεωρία και τα μαθήματα. Το ίδιο και όταν θέλησε να δουλέψει με τον κόσμο της απλής ανθρώπινης, λαϊκής ως την πούμε τέχνης, το ίδιο και όταν βρέθηκε στα μεγάλα μουσεία της Εσπερίας. Έκανε δοκιμές αντιγράφοντας τα μεγάλα κατορθώματα της τέχνης και όταν αποτύγχανε έλεγε ότι κι αυτή η αποτυχία έχει το δικό της λόγο. Ένας αγώνας.

Λοιπόν, η ευφρόσυνη μεγαγχολία που αναδύεται από το έργο του είναι καρπός αυτού του αγώνα για την κατανόηση του κόσμου, για την οικείωση των εκφραστικών μέσων που θα τον μεταπλάσουν σε τέχνη. Το σύνορο της τέχνης, και βρήκε πολλές αφορμές για να το πει, δεν ήταν γι' αυτόν ανάμεσα στο «ελληνικό» και στο «ξένο», αλλά ανάμεσα στο αυθεντικό και στη μηχανική μίμηση.

Ο Τσαρούχης υπήρξε ένας άνθρωπος απλόχερος. Ζωγράφισε το δικό του σύμπαν, ένα σύμπαν με φως, ένα σύμπαν στο οποίο –επέμενε σε αυτό– η ανθρώπινη μορφή, όσο «μικρή» κι αν παρουσιαζόαν, ήταν το αναμφισβήτητο υποκείμενο, και θέλησε να μιλήσει γι' αυτό. Δεν το συναντάμε πολύ συχνά, γιατί δεν υπάρχει πάντα αυτό το χάρισμα. Ο ζωγράφος μας, όμως, υπήρξε και ένας λάτρης του λόγου, ένας απρόσμενος ειλικρινής ανατροπέας του συμβατικού. Ο λόγος του για την τέχνη του υπήρξε ένας λόγος διαφωτισμού. Στα χρόνια που μας πέρασαν δεν ήταν λίγοι οι άνθρωποι που έμαθαν πολλά όχι μόνο από το καλλιτεχνικό του έργο, αλλά και από το ομιλητικό του ύφος. Η απλότητα, το χιούμορ, η αυτουπονόμευση, η ειλικρίνεια συγκροτούσαν ένα ακόμα μέρος του συνολικού Λόγου της ύπαρξής του, δηλαδή της δημιουργίας του.

Ο Γιάννης Τσαρούχης υπήρξε απαιτητικός, στοχαστικός και παιδαγωγικός μαζί. Δεν αμέλησε να πάρει από το χέρι τον άνθρωπο και να του μιλήσει για την πορεία του: τη ζωή και το έργο του, όπως συμβατικά λέμε. Και είναι αυτός ένας παραπάνω λόγος που κάνει την «Εικονογράφηση μιας αυτοβιογραφίας» μια έκθεση διαφορετική. Χάρη στην ιδέα της Νίκης Γρυπάρη, χάρη στη γνώση και την αγάπη της στο έργο του Γιάννη Τσαρούχη, ο θεατής-αναγνώστης μπορεί να παρακολουθήσει την πορεία του καλλιτέχνη, ακούγοντας υπόγεια την ιδιότυπη φωνή του να του μιλάει για την προσπάθεια, για τις πολλές αποτυχίες και για την επιτυχία, όταν αυτή ερχόταν. Και αν στο τέλος αυτού του ταξιδιού ακούσει τη φωνή αυτή να κρίνει με γλυκιά αυστηρότητα το πραγματωμένο έργο, θα έχει συνειδητοποιήσει ότι ταξίδεψε ως εκεί συντροφιά με έναν άνθρωπο που είδε τη ζωή σαν μια βαθιά βουτιά στο φως της καθαρότητας, στην παιδικότητα του παιχνιδιού: σαν μια δοκιμή αθωότητας μέσα στον ορίζοντα του δύσκολου κόσμου.

Δημήτρης Αρβανιτάκης
Υπεύθυνος εκδόσεων Μουσείου Μπενάκη

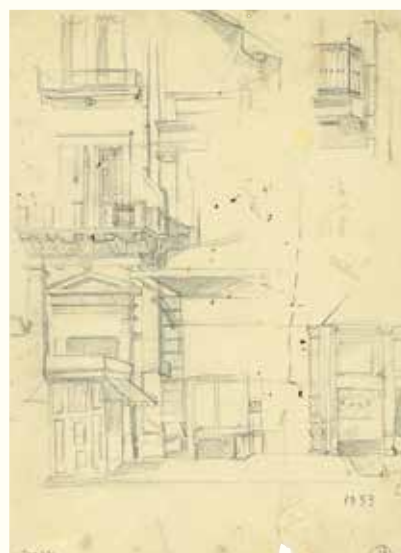
255.

Αντιγράφηκε και χρησιμοποιήθηκε ως φόντο σκηνικού στην «Ηλέκτρα» του Σοφοκλέους, που ανέβασε ο Βιτέζ το 1987 στο Τ.Ν.Ρ., με σκηνικά Γιάννη Κόκκου.

Γιάννης Τσαρούχης. Ζωγραφική, σ. VIII

256.

257.

255. Το λιμάνι του Πειραιά από το σπίτι του Γκιώνη, 1955. Λάδι σε πανί, 34,3×47 εκ., ιδιωτική συλλογή. ♦ **256.** Σχέδιο του Πειραιά για τους πίνακες Ιόλα και Τεριάντ, 1955. Μολύβι σε χαρτί, 24×31,5 εκ., Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη, αρ. ευρ. 2228. ♦ **257.** Σπουδή του διπλανού κτηρίου του καφενείου Παρθενών, 1953. Μολύβι σε χαρτί, 33,7×24 εκ., Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη, αρ. ευρ. 2195.

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΟΥ '50 ήμουν στο Παρίσι και θέλησα να ζωγραφίσω μια κάρτα και να τη στείλω στον Τεριάντ. Ένα σκίτσο με μολύβι του καφενείου Μαυροκέφαλου, καμωμένο από το απέναντι καφενείο, μου έδωσε την ιδέα να κάνω μια υδατογραφία μ' αυτό το θέμα. Το σκοτεινό και νευρικό Παρίσι μου είχε δώσει την απαιτούμενη απόσταση για να καταλάβω το μεγαλείο ενός θέματος που εθεωρείτο ανάξιο λόγου και χυδαίο. [...]

Τα καφενεία αυτά δεν άρεσαν όταν τα έφτιαξα, όλοι σχεδόν τα θεωρούσαν υπερβολικά ρεαλιστικά και πολύ συγκεκριμένα, κάτι σαν προδοσία της «ελληνικότητάς» μου. Το ότι ζωγράφιζα φιγούρες που δεν κυριαρχούσαν στον πίνακα με το μέγεθός τους δεν σήμαινε πως η πρώτη μου φροντίδα δεν ήταν άλλη από το να βρω τις σωστές αναλογίες ανάμεσα στις ανθρώπινες μορφές και το περιβάλλον τους. Η παρουσία ενός ανθρώπου σ' ένα έργο μου είναι πάντα το κύριο θέμα, όσο μικρό κι αν είναι το μέγεθος της φιγούρας. Η αφηρημένη αρμονία του πίνακος δε με υποχρεώνει ποτέ να παραμελήσω το ανθρώπινο ή ανθρωπιστικό στοιχείο.

Ως στρουθίον μονάζον επί δώματος, σ. 41-42

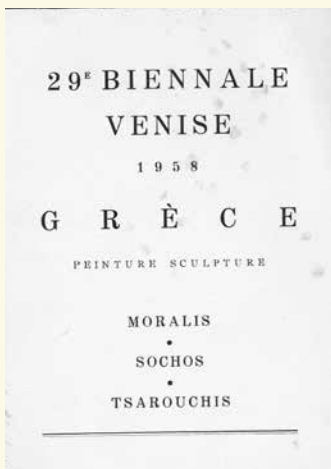

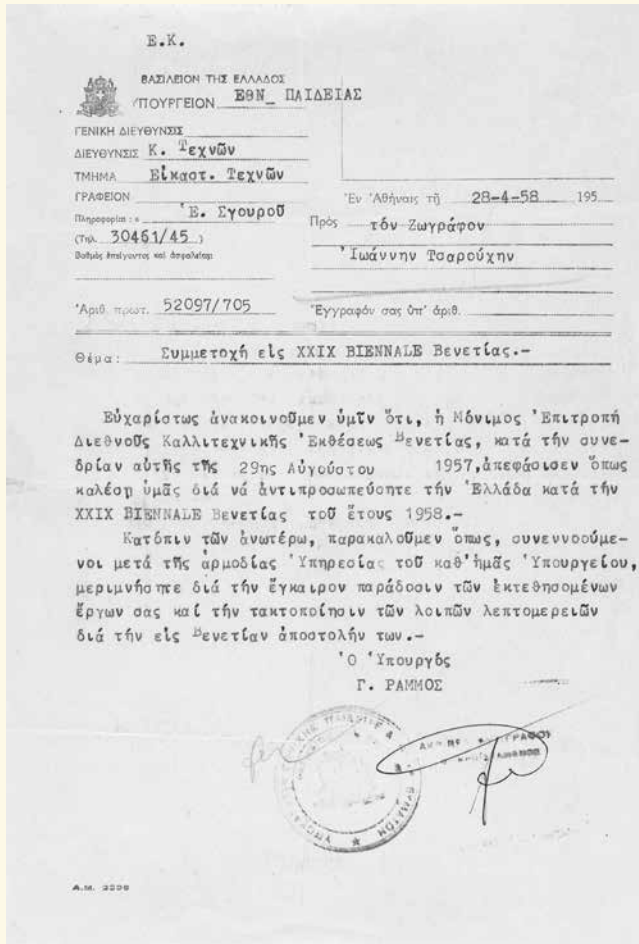
α.

β.

γ.

δ.

ε.

Από τη Biennale της Βενετίας, 1958: α,ε. Με τον Γιάννη Μόραλη στην Ασίζη και στο καράβι για τη Βενετία. ◊ β. Φωτογραφία από την έκθεση, με έργα Τσαρούχη και Μόραλη. ◊ γ. Εξώφυλλο του καταλόγου. ◊ δ. Επιστολή-πρόσκληση του Υπουργείου Παιδείας προς τον Γιάννη Τσαρούχη.

ΑΠ' ΤΟ '58 ΩΣ ΤΟ '61 ζωγράφισα πολύ λίγο. Το '58 έφυγα για το Dallas του Τέξας, για να κάνω τα τρία σκηνικά της «Μήδειας» του Κερουμπίνι και διακόσια περίπου κοστούμια.

Γιάννης Τσαρούχης. Ζωγραφική, σ. 68

ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΑΡΟΥΧΗ ΣΤΟΝ ΓΙΑΝΝΗ ΜΟΡΑΛΗ

7.10.58

Αγαπητέ μου Γιάννη,

Έλαβα σήμερα το γράμμα της 7ης Οκτωβρίου και χάρηκα που είχα νέα από σένα και από την Αθήνα.

Χτες ήταν η πρεμιέρα της «Μήδειας». Καλή κοινωνία από όλα τα μέρη της γης, κριτικοί επίσης από όλα τα μέρη της γης και η Έλσα Μάξουελ τόσο πολύ άσκημη που αρχίζει να γίνεται ενδιαφέρουσα. Τις τρεις τελευταίες μέρες η αγωνία μας έφτασε στο κατακόρυφο. Τα σκηνικά τα έφτιαχναν αργά και όλο λάθη. Μια χωριάτικη υπερηφάνεια και ευθιξία η οποία με ερέθιζε και γινόμουνα τόσο σκληρός εναντίον τους, που πολλοί φοβήθηκαν ότι θα με μαχαίρωναν. Στην αρχή μου είπαν ότι θέλω να μιμηθώ την Κάλλας, μετά όμως έστειλαν τον διευθυντή να μιλήσει στην Κάλλας και να της πει ότι αν θέλει να είναι έτοιμα τα σκηνικά πρέπει να με παρακαλέσει να μην ενοχλώ τους εργάτες. Η Κάλλας απήντησε: «Το αντίθετο μόνο μπορώ να τον διατάξω, όχι να τον παρακαλέσω: να έρχεται συχνότερα, για να γίνουν καλύτερα, γιατί βεβαίως όταν δεν γίνονται καλά θα τα ξανακάνετε, έτσι κάνω κι εγώ». Αυτό μας έσωσε, και άρχισαν να δουλεύουν πιο γρήγορα, όχι όμως και πιο προσεχτικά. Η επί των ηλεκτρι-

κών μου σύστησε να είμαι ευγενέστερος· απ' εκείνη την ώρα γίνηκα ένα σωστό θηρίο· μετρούσα όλα με το χιλιοστό της ίντσας. Φευ, είναι αδύνατο να κάνεις κάτι καλό στην Αμερική.

Ο ενθουσιασμός του κόσμου στο τέλος έφτασε στο παραλήρημα. Ακούγαμε να φωνάζουν: «Μπράβο, Κάλλας!», «Μπράβο, Μινότι!» ή Μενότι, «Μπράβο, Τζαρούκι!» Η Κάλλας έκλαιγε και μοίραζε από αμχανία τα τριαντάφυλλα σ' όλους τους συνεργάτες της. Ήταν μεγάλη όσο ο Γκρέκο· έδωσε την ιδιοφυΐα και την αξιοπρέπεια της φυλής, την πεμπτουσία αυτής της αξιοπρέπειας, για να ζωντανέψει ένα παλιό ξεχασμένο έργο και να το κάνει αγνώριστο. Αν τραγουδούσαν τα ωραιότερα φρέσκα της Πομπηΐας, έτσι θα τραγουδούσαν. Η ίδια

Ο Γιάννης Τσαρούχης με τη Μαρία Κάλλας και τα «παιδιά της Μήδειας», μετά την παράσταση.

304.

305.

306.

- 304.** Μακέτα για κοστούμια για μια ταινία με ρωμαϊκή υπόθεση, 1970. Νερομπογιά σε χαρτί, 25×32,5 εκ., Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη, αρ. ευρ. 692. ♦ **305.** Η Δέσποινα καθιστή ως Ρωμαία Α, 1969. Μολύβι σε χαρτί, 37,3×27,3 εκ., Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη, αρ. ευρ. 2519. ♦ **306.** Δέσποινα και μοντέλο ως Ρωμαίοι καθιστοί, 1969. Μολύβι σε χαρτί, 37,3×27,3 εκ., Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη, αρ. ευρ. 2529.

ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ΕΚΑΝΑ ΜΑΖΙ με τη Λίλα ντε Νόμπιλι μια ιδιωτική σχολή σχεδίου, που τη λέγαμε «Ακαδημία», και τρεις φορές την εβδομάδα μπορούσε να πάει κανείς να σχεδιάσει. Όλα ήταν δωρεάν για τους μαθητές, αλλά πληρώναμε κάτι ως νοίκι για την αίθουσα που είχαμε και για ορισμένα μοντέλα. Ο θυρωρός του φίλου μας που μας είχε νοικιάσει το σπίτι, μας χαρακτήρισε ως επικερδή επιχείρηση και ανάγκασε τον ιδιοκτήτη να μας διώξει για να μη χάσει το διαμέρισμά του. Σ' αυτή την «Ακαδημία» έκανα και ο ίδιος έργα ζωγραφικής από τα πιο σημαντικά μου. Εκεί έγινε «Η αναχώρηση με τον οβάλ καθρέφτη στο βάθος», «Ο ναύτης στον ήλιο», «Ο χορός», «Το τσάμικο και το ζειμπέκικο», «Οι εποχές» του Μουσείου της Μυτιλήνης και πολλά άλλα. [...]

Με το διώξιμο από το ατελιέ αυτό της «Ακαδημίας», δεν είχα πια εργαστήριο να δουλέψω για να πραγματοποιήσω δύο ιδανικά μου της εποχής εκείνης: να μάθω τη λαδομπογιά, ώστε να τελειώνω τα έργα μου μπροστά στο μοντέλο, και ν' ασχοληθώ με τη γεωργία. Να είμαι παραγωγός της τροφής μου δια της γεωργίας και όχι να δουλεύω σκληρά σε διάφορα επαγγέλματα για να πληρώνω τα πανάκριβα εστιατόρια. Αγόρασα κτήμα ενός στρέμματος που είχε ένα ερειπωμένο καλύβι, το επισκεύασα και αργότερα το τελειοποίησα. Το ονόμασα «Θηβαΐδα του Βορρά». Κυρίως έμαθα πού πάει ο κόσμος. [...] Πολλά αγνά πρόσωπα μου έμαθαν πως υπάρχουν και καλοί άνθρωποι ακόμη. Έμαθα τον εαυτό μου. Είδα τις ματαιότητές μου. Ζούσα ανάμεσα σε δύο αντιλήψεις ζωής, τη ζωή την καμωμένη εύκολη από την τεχνολογία και τη ζωή που έψαχνε να βρει τι είναι αγαθό στη ζωή. Αυτό το δύσκολο πράγμα, το να καθορίσεις το αγαθό, με κούρασε και με έφθειρε. Αλλά μου έδινε και γνώσεις πολύτιμες.

Ως στρουθίον μονάζον επί δώματος, σ. 202-203

Ο Γιάννης Τσαρούχης και ο Ντομινίκ στο Λούβρο, δεκαετία '70. © Γιώργος Τουρκοβασίλης.

304.

305.

306.

- 304.** Μακέτα για κοστούμια για μια ταινία με ρωμαϊκή υπόθεση, 1970. Νερομπογιά σε χαρτί, 25×32,5 εκ., Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη, αρ. ευρ. 692. ♦ **305.** Η Δέσποινα καθιστή ως Ρωμαία Α, 1969. Μολύβι σε χαρτί, 37,3×27,3 εκ., Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη, αρ. ευρ. 2519. ♦ **306.** Δέσποινα και μοντέλο ως Ρωμαίοι καθιστοί, 1969. Μολύβι σε χαρτί, 37,3×27,3 εκ., Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχη, αρ. ευρ. 2529.